

PROFESSOR, DR. POLIT. L. V. BIRCK

17. FEBRUAR 1871 — 4. FEBRUAR 1933

I

OPTAKTEN TIL LAURITS BIRCKS VIDENSKABELIGE GERNING

AF HARALD WESTERGAARD

I AARET 1902 erhvervede *Laurits Birck* den nylig oprettede statsvidenskabelige Doktorgrad ved Københavns Universitet ved sin »Værditeori«. Denne Afhandling godtgjorde med uomtvistelig Sikkerhed, at han var født Videnskabsmand, og dette blev yderligere fastslaaet ved de to Konkurrenceafhandlinger, som udkom i det følgende Aar: »Bidrag til en Teori om de økonomiske Perioder«, og »1869—1902. Et Rids over den sidste Menneskealders økonomiske Svingninger«.

Dette er ikke saaledes at forstaa, som om Doktorafhandlingen var et færdigt Arbejde. Der var Ubehjælpssomheder deri, og han mødte en hel Del Modstand og Kritik. Men der var paa den anden Side i denne Bog en Rigdom af friske og originale Tanker og af gode Iagttagelser fra det virkelige Liv. Derved blev den et ypperligt Udgangspunkt for hans egne Forskninger i de følgende 30 Aar, ligesom den maatte ægge andre til at tage de paagældende Problemer op, og de to nævnte Afhandlinger om de økonomiske Perioder viste en fremtrædende Evne til, ud fra det virkelige Livs brogede Fænomener, at faa en Helhedsbetragtning frem, der klart belyste Udviklingsgangen under de Bølgebevægelser, som det økonomiske Liv er underkastet.

Under selve Forsvarshandlingen var Birck uheldigvis ikke sig selv. Det var, som om hans Slagfærdighed havde forladt ham. Den afdøde Matematiker *Julius Petersen*, der i sine yngre Dage havde beskæftiget sig med Nationaløkonomi, gik ham haardt paa Klingen, uden iøvrigt, som det syntes, at være trængt dybere tilbunds i Bircks Udviklinger; og den Spagfærdighed, Præces udviste under dette Angreb, tvang mig som Opponent til nærmest

at optræde som hans Defensor. Birck har fortalt mig senere, hvor nervøs han var under hele Handlingen. Dengang optraadte man i fuld Krigsmaling ved saadanne Lejligheder, i Kjole og hvidt; han tilstod, at det eneste, han havde lagt Mærke til under min Opposition, var at mit Ridderkors hang skævt. I Virkeligheden var hans Undersøgelse godt underbygget, og det var ingenlunde noget Hastværksarbejde. Der gengives en Udtalelse af afdøde Professor *Alfred Lehmann*, dateret 10. Jan. 1900, angaaende Spørgsmaalet om Ulystfølelsen ved Arbejdet. Paa det Tidspunkt var Birck altsaa i fuld Gang med sine Undersøgelser, men disse gaar sikkert endnu et Par Aar tilbage i Tiden. Jeg mindes en Udtalelse af ham om en lille Afhandling om Monopolet i Nordisk Tidsskrift 1898, som havde optaget ham en hel Del, og som han citerer i »Værditeori« II p. 82.

De Problemer, hvormed Birck beskæftigede sig i sin Doktorafhandling, stillede Krav til matematisk Tænkning. Han havde ikke nogen dyberegaaende Uddannelse paa dette Omraade, men han havde i hvert Fald en udpræget matematisk Sans. Adskillige af sine Resultater kunde han maaske have vundet lettere; som det var, blev han undertiden tvunget til at gaa ad Omveje, men han vejlede bestandig af et sikkert Instinkt. Havde han stillet sig en Opgave, vedblev han at tumle dermed og søgte at se den fra alle Sider, indtil han var overbevist om Løsningens Rigtighed, som han derefter atter og atter kontrollerede ved Taleksempler.

Noget lignende kom frem ved Spørgsmaal af statistisk Natur. Han havde en mærkelig Evne til at sætte Fingeren paa det afgørende Punkt og bedømme Rækkevidden af Resultaterne af en statistisk Undersøgelse, selv om denne stillede betydelige Krav til Læseren; men samtidig betragtede han den detaillerede Gennemførelse af Undersøgelsen som sig uvedkommende.

Det var Værdilæren, han søgte at bringe ind paa nye Baner. I sin Indledning nævner han adskillige Navne paa Forfattere, der havde gjort betydningsfulde Indskud her, som *Jevons*, *Walras* og *Menger*, men Læren om Grænsenyttens var endnu ikke trængt igennem herhjemme paa dette Tidspunkt, og hvor meget man end, ud fra den ældre Nationaløkonomi, kunde belyse hele Mekanismen i Vareomsætningen, savnede man dog ofte den Hjælp, Læren om Grænsenyttens kunde yde, naar det gjaldt om at trænge dybere ind i Spørgsmaalene.

Birck begynder sine Undersøgelser med Opstilling af en Arbejdshypotese, idet han vil betragte en Kvotientrække som Udtryk for Marginalnytten af en Vare, og ligeledes for Ulystfølelsen ved Arbejdet. Det var til dette sidste Problem han havde afæsket *Alfred Lehmann* den foran omtalte Udtalelse.

Efterhaanden forlader han dog Kvotientrækken som Arbejdshypotese, ligesom han ogsaa efterhaanden slipper det noget upraktiske Formelapparat, der gjorde Begyndelsen af hans Bog utilgængelig for mange. I Stedet herfor benytter han nu i vid Udstrækning vilkaarlig valgte Talrækker som Udgangspunkter, idet han finder Løsningen af Værdilærens Grundproblem, Markedets Ligevægtspunkt, ved Mødet mellem Rækkerne for Efterspørgsel og Tilbud. I manges Haand vil en saadan Metode være farlig, fordi man kan fristes til for tidlig at generalisere Resultaterne af Operationen med de valgte Talstørrelser. For Bircks Vedkommende bliver Metoden dog langt mindre betænkelig, idet Tallene kun illustrerer den Tankebygning, han i Forvejen har opbygget, og hertil kommer, at hans Virkelighedssans bestandig værner ham mod Fejlslutninger. Det kan være oplysende her at citere en Udtalelse i Slutningen af Afsnittet om Monopolpriser og om Beskatning af Monopolet. Han skriver (II p. 116), at Undersøgelsen har havt det Maal »at give den, der selvstændig vil trænge sig ind i Prislærens Enkeltheder en Anelse om, hvilke interessante Resultater man kan naa til ved med Skønsomhed at operere med vore Rækker, idet man jo kan ordne Talfølgen efter lige saa mange af det virkelige Livs Forhold, som er komne til den enkelte Økonoms Kundskab«. Og han giver derefter en Skitse af de mange forskellige Kombinationer der kan tænkes; man kan f. Eks. lade Tallene i Efterspørgselsrækken være brat eller jævnt faldende, gøre Udbudspriserne konstante eller mere eller mindre varierende osv., »og sidst, men ikke mindst finde Markedsvilkaarene under Monopolregimet i dets forskellige Afskygninger«.

Det sidste Afsnit af »Værditeori« omhandler Differentialrenten (heri iberegnet Jordrenten). Det er betydningsfulde Spørgsmaal, han her kommer ind paa, saaledes om »Kvasi-Kapitalen« som Led i Privatkapitalen. I det hele gør dette Afsnit et noget skitse-mæssigt Indtryk; men paa mange Maader peger det fremad, og det indeholder en Spire til fremtidige Undersøgelser. Birck hævder, at der foreligger et alvorligt Problem, nemlig at hindre Kapi-

taliseringen af Differentialrenten i at gøre for stor Skade. Mange vil genfinde dette Program i senere Udtalelser af ham, ligesom han atter og atter vendte tilbage til teoretiske Undersøgelser om Virkningen af Kapitaliseringen af Differentialrenten. Trods den skitsemæssige Karakter er dette Afsnit af Bogen da ikke det mindst interessante i Bircks Værdilære.

At Birck ikke var nogen ensidig Teoretiker, fremgaar tydelig af hans Doktorafhandling, men det dokumenteredes yderligere ved de to citerede Smaaskrifter om de økonomiske Perioder. Det ene af dem: »1869—1902« giver en sammentrængt Fremstilling af Europas økonomiske Historie, efterfulgt af en Redegørelse for Udviklingen i Danmark, der trods sit Særpræg ganske naturlig maatte følge de samme Linier som hele Verdensdelen. Han gør i denne Oversigt ikke Fordring paa at have foretaget en dybtgaaende statistisk Undersøgelse, men han bygger paa let tilgængelig Litteratur i Indland og Udland. Saa meget desto mere kunde han gøre Krav paa i det andet Skrift: »Bidrag til en Teori om de økonomiske Perioder«, at have givet en selvstændig Redegørelse for det periodiske i det økonomiske Liv. Der er noget fængslende dramatisk i hans Skildring af de fire Afsnit af den økonomiske Periode, først Foretagsomheden, dernæst Spekulationen, efter den Depressionen, der eventuelt fører til en Krise, og endelig som det fjerde Stadium Likvidationen og Rekonvalescensen. Denne Redegørelse havde Interesse ved det klare Billede af en økonomisk Periode, og den har faaet stor pædagogisk Betydning ved den klassiske Form, hvori den er fremsat. Det lille Skrift kan med rette betegnes som en af Perlerne i den danske nationaløkonomiske Litteratur.

Det fremgaar af, hvad her er udviklet, at de omtalte tre Skrifter var et ypperligt Udgangspunkt for de følgende Decenniers rastløse Forskerarbejde. For Birck var det noget selvfølgeligt, at disse Arbejder ikke skulde betragtes som afsluttende Undersøgelse, der nu kunde lægges tilside, de indeholdt tvertimod Spørgsmaal paa Spørgsmaal, som ikke vilde lade deres Ophavsmand i Ro. Heri laa det friske og lovende i denne Optakt til de næste 30 Aars Arbejde i den nationaløkonomiske Videnskabs Tjeneste.
